

RAPORT ALTERNATIV AL OFICIULUI AVOCATUL POPORULUI LA COMITETUL PENTRU DREPTURILE ECONOMICE, SOCIALE ȘI CULTURALE

Dreptul la educație

Educație incluzivă

La nivel național sunt întreprinse acțiuni pentru a asigura drepturile copiilor cu dizabilități, prin implementarea în continuare a programelor de incluziune socială. Procesul de incluziune a copiilor cu cerințe educaționale speciale este prevăzut într-un șir de acte normative¹. Acest proces presupune dezvoltarea serviciilor de suport pentru cadre didactice, părinți și copiii cu necesități speciale.

Incluziunea copiilor cu cerințe educaționale speciale a fost dezvoltată drept o continuitate logică a unui proces global, foarte important pentru respectarea dreptului copilului la creștere și dezvoltare în mediul familial, și anume dezinstituționalizarea copiilor din școlile internat-auxiliare.

Din monitorizarea procesului de dezvoltare al serviciilor de educație incluzivă s-a observat că serviciile de suport sunt în continuă creștere, ceea ce este un factor pozitiv pentru implementarea corespunzătoare a reformei, însă numărul acestor servicii rămâne a fi insuficient.

Există o problemă majoră legată de adaptarea claselor și blocurilor de studii la nevoile copiilor cu dizabilități.

De asemenea, este necesară susținerea și consolidarea eforturilor de incluziune în sistemul educațional a copiilor cu CES prin dezvoltarea și perfecționarea continuă a cadrelor didactice și elaborarea metodologiilor și tehnicilor de lucru cu copiii cu CES.

Întrebare recomandată:

- ***Ce măsuri planifică Guvernul pentru a consolida serviciile educaționale incluzive?***

¹ Programul național de dezvoltare a educației incluzive pentru anii 2011- 2020; Metodologia de evaluare a dezvoltării copilului, ordinul ME nr.99, din 26.02.2015; Metodologia de organizare și funcționare a Centrului de resurse în Educație Incluzivă, ord. ME, nr.100 din 26.02.2015; Instrucțiunea de organizare a instruirii la domiciliu, ord. ME nr.98, din 26.02.2015; Instrucțiunea privind procedurile specifice de examinare a elevilor cu Cerințe educaționale speciale, condiții specifice, ord. ME nr.156 din 20.03. 2015; Reglementările și condițiile specifice de evaluare a elevilor cu CES care au studiat după un PEI, ord. ME nr. 311 din 05 mai 2015.

Transportarea elevilor la școlile de circumscripție

Reforma structurală în domeniul învățământului a început încă în anul 2009 și continuă până în prezent, având drept scop asigurarea accesului fiecărui copil la o educație de calitate. Esența reformei constă în reorganizarea instituțiilor de învățământ, astfel încât să fi optimizate costurile pentru procesul și condițiile de instruire per elev, din cauza costurilor exagerate care trebuiau suportate pentru întreținerea unor instituții, care erau frecventate de un număr foarte mic de elevi, drept consecință a regresului demografic, în special în mediul rural. Astfel, au fost create școli de circumscripție, către care sunt transportați elevii din localitățile învecinate. În acest context, din momentul demarării reformei nu existau suficiente resurse pentru a asigura transportarea elevilor către școlile de circumscripție, fiind atestate cazuri când elevii se deplasau pe jos la distanțe mai mari de 3 kilometri, fiind condițiile în care erau transportați elevii nu corespundeau normelor de securitate în trafic. Asigurarea procesului de transportare a elevilor către școlile de circumscripție a fost monitorizată și în anul 2015, iar analiza rezultatelor monitorizării a scos în evidență faptul că Direcțiile de învățământ în parteneriat cu administrația publică locală și instituțiile de învățământ identifică soluții pentru a asigura transportarea elevilor spre școlile de circumscripție. În situația Direcția de învățământ sau instituția de învățământ nu dispune de unitatea de transport, elevii sunt transportați cu unitățile de transport închiriate sau, din contul mijloacelor financiare, achită drumul tur-retur al elevilor.

Unitățile de transport nu sunt adaptate la necesitățile speciale ale copiilor cu probleme locomotorii.

Totodată, elevii care se deplasează către școlile de circumscripție nu participă la activitățile extrașcolare.

Întrebări recomandate:

- *Care sunt soluțiile propuse de Guvern pentru participarea elevilor care se deplasează către școlile de circumscripție, la activitățile extrașcolare?*
- *Cum intenționează Guvernul să asigure transportul în siguranță al copiilor?*
- *Cum intenționează Guvernul să adapteze unitățile de transport la nevoile copiilor cu probleme locomotorii?*

Alimentația elevilor în instituțiile de învățământ

Conform cadrului normativ care reglementează domeniul alimentației elevilor în instituțiile de învățământ, doar elevii claselor primare și elevii din clasele a V-XII-a din instituțiile de învățământ din raioanele de est ale Republicii Moldova subordonate Ministerului Educației și din instituțiile de învățământ din raioanele Dubăsari, Căușeni și Anenii Noi amplasate în zona de securitate sunt alimentați gratuit². Totodată, doar elevii din clasele a V-XII-a, care provin din familii socialmente vulnerabile, sunt alimentați gratuit, din contul mijloacelor autorităților administrației publice locale.

Normele financiare pentru alimentarea gratuită a elevilor pentru anul 2015 stabilite de Ministerul Educației, au constituit suma de 7.45³ lei/ zi⁴, doar pentru asigurarea dejunului sau prânzului. În mod evident, este o sumă care nu poate realmente acoperi necesarul nutrițional pentru copilul în vârstă de 7-11 ani, potrivit normelor în domeniul dat este binecunoscut faptul că din alimentația zilnică a copiilor nu trebuie să lipsească proteinele de natură animală – brânzeturi, ouă, pește, carne, dar și fructele și legumele.

O altă problemă constă în faptul că produsele alimentare sunt procurate prin procedura de achiziții publice⁵, iar furnizorul de produse este selectat pe criteriul – cel mai mic preț oferit. Prin urmare, reieșind din resursele financiare alocate în acest sens, și prevederile procedurii de achiziționare, produsele alimentare achiziționate sunt necalitative. Către sfârșitul anului 2016 au fost depistate mai multe încălcări grave și inițiate dosare penale în acest sens (ambalaj deteriorat, pește dezghețat, produse cu termen de valabilitate expirat, etc.).

Unele instituții de învățământ nu dispun de cantine școlare, elevii iau masa în sălile de clasă sau în cantinele grădinițelor.

Reieșind din problemele constatate ce țin de alimentația elevilor în cantități necorespunzătoare, cu produse insuficient de variate și/sau necalitative și în condiții necorespunzătoare, statul admite în mod evident încălcarea dreptului la sănătate a copilului, afectând dezvoltarea fizică și intelectuală în mod corespunzător a copiilor.

² Hotărârea Guvernului nr. 234 din 25 februarie 2005 cu privire la alimentarea elevilor

³ Aproximativ 0.35 EURO

⁴ Ordinului ME nr.759 din 18.08.2016

⁵ Legea nr. 96 din 13 aprilie 2007 privind achizițiile publice

Întrebări recomandate:

- *Când intenționează Guvernul să crească sumele alocate pentru alimentația în școală?*
- *Care sunt măsurile pe care Guvernul planifică să le întreprindă pentru a asigura alimentarea cu produse de calitate?*

Taxele informale

În conformitate cu prevederile art. 35, alin. (4) din Constituția Republicii Moldova, se stabilește că „*învățământul de stat este gratuit*”. Cu toate acestea părinții achită diferite taxe informale pentru dotarea instituțiilor de învățământ, reparații cât și taxe pentru închirierea manualelor, pentru elevii claselor V-XII. Deși copiii din categoriile social vulnerabile sunt scutiți de astfel de contribuții, totuși conform unui studiu sociologic realizat de către Oficiul Ombudsmanului arată că aproximativ 65,8% din respondenți consideră că posibilitățile financiare afectează dreptul copiilor la educație în foarte mare măsură. Astfel, deși se consideră că taxele achitate de părinți sunt benevole, rezultatele studiului menționat demonstrează contrariul, și reprezintă un motiv pentru încălcarea dreptului copilului la educație. Ombudsmanul a examinat cazuri în care copiii au fost discriminați din această cauză.

La fel, persistă plățile informale pentru care părinții sunt nevoiți să achite pentru satisfacerea necesităților instituțiile de învățământ.

Întrebare recomandată:

- *Cum planifică Guvernul să asigure învățământ obligatoriu care să respecte Constituția și standardele internaționale?*

Curriculum școlar

Curriculumul școlar este considerat unul foarte încărcat, foarte teoretizat și de o complexitate înaltă. În mare parte elevii nu reușesc să-și pregătească temele pentru acasă de unii singuri și apelează la ajutorul părinților. Pentru a obține rezultate bune la învățătură copiii sunt nevoiți să dedice majoritatea timpului liber pentru învățarea temelor de acasă,

astfel sunt lipsiți de posibilitatea de a comunica cu părinții, a se odihni și a realiza alte activități.

Situația expusă cauzează suprasolicitarea și epuizarea copiilor și influențează negativ starea de sănătate a acestora.

În același timp, copiii nu acumulează deprinderi și abilități care să le fie utile în soluționarea problemelor cotidiene cu care se confruntă în viața reală.

Sistemul de învățământ nu contribuie la formarea personalității cu spirit de inițiativă, opinie proprie, toleranță și respectarea drepturilor omului.

Întrebări recomandate:

- Intenționează Guvernul să revizuiască curriculumul pentru a eficientiza sistemul de educație?

- Planifică Guvernul să includă în programul de studii obiectul Drepturile Omului, implementat în concordanță cu bunele practici ale altor țări?

Protecția socială a copiilor orfani și a celor rămași fără ocrotire părintească

Cea mai vulnerabilă categorie sunt copiii orfani și cei rămași fără ocrotire părintească. Neasigurarea copiilor orfani, absolvenți ai școlilor internat, cu spații locative rămâne în continuare o problemă nesoluționată de către autorități.

În conformitate cu prevederile art. 19 alin. (3)⁶ al Legii privind drepturile copilului nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994 și a prevederilor art. 41 alin. (2) din Codul locativ, statul trebuie să asigure copiii orfani cu spațiu locativ.

La 30 aprilie 2015 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea cu privire la locuințe nr. 75, iar odată cu intrarea în vigoare a respectivei legi a fost abrogat Codul locativ al R.S.S. Moldovenești, aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești nr.2718-X din 3 iunie 1983.

Noul act legislativ operează cu noțiunea de locuință socială care este o locuință destinată persoanelor care necesită protecție socială, acordată în locațiune în condițiile Legii nr. 75.

⁶ Copiilor care provin dintr-o instituție de stat pentru copii, de la rude, persoane subrogatorii legale li se atribuie peste rând spațiu locativ, dacă e imposibilă instalarea lor în locuința ocupată anterior.

Astfel, conform Legii amintite, locuința socială se atribuie în locațiune persoanelor sau familiilor luate la evidență, al căror venit lunar pentru fiecare membru al familiei nu depășește minimul de existență stabilit pe țară. O categorie de beneficiari care au drept prioritar să primească locuință sunt și copiii orfani care au împlinit vârsta de majorat și nu au beneficiat de locuință din partea statului⁷.

Legea nu stabilește condițiile în care copiii/tinerii orfani care s-au aflat și se află în evidența autorităților publice locale beneficiază de dreptul la locuință socială.

Întrebare recomandată:

- Cum intenționează Guvernul să soluționeze această problemă?

Dreptul copilului de a crește într-un mediu familial

Reforma sistemului rezidențial este îngreunată de insuficiența serviciilor alternative instituțiilor rezidențiale; inacțiunile din partea autorităților tutelare responsabile de asistența și protecția copiilor orfani și a celor rămași fără ocrotire părintească; finanțarea insuficientă a serviciilor sociale (tutela/curatela, asistența parentală profesionistă, casele de tip familial), indemnizațiile mici adresate copiilor orfani și celor rămași fără ocrotire părintească.

Autoritățile tutelare monitorizează insuficient situația copiilor dezinstituționalizați. Contrar legislației, nu este revizuit plasamentul copiilor din instituțiile rezidențiale, în conformitate cu standardele minime de îngrijire⁸.

Întrebare recomandată:

- Cum va îmbunătăți Guvernul serviciile alternative instituțiilor rezidențiale?

Prevenirea și combaterea exploatarei copilului prin muncă

Legislația⁹ stabilește vârsta și condițiile de angajare a copiilor la muncă. În intervalul de timp între cele două cicluri EPU au fost elaborate și implementate politici în scopul de a preveni și combate exploatarea copilului prin muncă¹⁰, înăsprite sancțiunile pentru

⁷ Art. 10 alin. (2) al Legii cu privire la locuințe

⁸ http://www.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/studiu-protectia_copiilor_in_rm_0.pdf

⁹ Codul Muncii Nr. 154 din 28.03.2003

¹⁰ Planul național de acțiuni privind prevenirea și eliminarea celor mai grave forme ale muncii copilului pentru anii 2011-2015, aprobat prin Hotărârea Guvernului din 11 octombrie 2011.

încălcările ce privesc munca copiilor¹¹. Statisticile oficiale atestă o diminuare a fenomenului¹². Tradițional, minorii sunt atrași la muncă în domeniul agriculturii, industriei prelucrătoare, comerțului cu ridicata și amănuntul, etc. De regulă, aceștia provin din familii defavorizate.

Întrebări recomandate

- Cum își va canaliza Guvernul eforturile pentru a preveni și combate exploatarea copilului prin muncă?

Dreptul la sănătate

Conform unui studiu sociologic desfășurat de Oficiul Avocatului Poporului, dreptul la sănătate este considerat cel mai actual și mai important drept, necesitând o atenție sporită din partea societății. Acesta e opinia a 61% din respondenții acestui studiu. Lipsa instrumentelor adecvate pentru implementarea legislației conduce la neregularități în sistem, cu impact asupra accesului și calității serviciilor medicale. Deficitul de personal competent în domeniul sănătății publice, în special în medul rural urmare a exodului specialiștilor; infrastructura și starea sanitaro-igienică nesatisfăcătoare a instituțiilor medicale; echipamentul medical depășit și dotarea tehnico-materială insuficientă¹³ sunt condițiile care duc la scăderea accesului populației la servicii medicale calitative și descurajează personalul medical care, în condiții grele de muncă, surmenaj și remunerare insuficientă, părăsesc sistemul sănătății.

O problemă a sistemului de sănătate este asigurarea și monitorizarea calității și siguranței serviciilor prestate. Procurarea medicamentelor în instituțiile medicale publice se face după principiul celui mai ieftin produs propus, care nu întotdeauna este cel mai bun ca și calitate. Serviciile, în special în regiunile rurale, nu au capacitatea de a oferi asistența necesară, fiind slab dotate cu echipamente și medicamentele necesare primului ajutor calificat. Aceasta conduce la rata înaltă a mortalității care poate fi evitată. Procedura de acreditare a instituțiilor medicale publice este formală, fără a efectua un control detaliat al condițiilor de spitalizare, calității și securității echipamentelor utilizate, satisfacției

¹¹ Art. 1651, art. 168 Cod Penal, art. 55, 551, 58 Cod Contravențional, art. 71 Codul Muncii.

¹² <http://www.ism.gov.md/ro/content/raport-anual-0>;
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=359314>

¹³ Strategia de cheltuieli pentru sectorul "Ocrotirea sănătății". 2012-2014, www.minfin.md/common/files/CCTM; Strategia națională de sănătate publică pentru anii 2014-2020, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1032 din 20.12.2013.

beneficiarilor. Nu există proceduri eficiente de examinare a petițiilor și erorilor medicale; de monitorizare centralizată a cazurilor de mal-praxis. Este scăzut nivelul de respectare de către lucrătorii medicali a drepturilor pacienților, în special a dreptului la viață privată, dreptului la alegere și de a fi informat.

Se atestă accesul inechitabil la unele servicii specializate: accesul la medicație pentru persoanele ce suferă de cancer și HIV/SIDA, accesul la îngrijiri paliative calificate.

Nu este eficient sistemul existent de control și profilaxie a tuberculozei, de ocrotire a sănătății reproductive și sexuale¹⁴.

Sistemul de sănătate este marcat de corupție, condiționată de sărăcie și lipsa instrumentelor eficiente de luptă cu acest fenomen. Circa 93% dintre moldoveni oferă plăți informale medicilor și altor angajați din sectorul medical. Anual suma acestor plăți se ridică la peste 2 miliarde lei. Plățile neformale sunt larg răspândite și în rândul persoanelor care au polițe de asigurare obligatorie de asistență medicală. Circa 80% dintre cetățenii care vin în audiență la Ministerul Sănătății, se plâng de situația în care sunt nevoiți să achite plăți neformale pe care trebuie să le ofere medicilor¹⁵.

Întrebări recomandate:

- *Cum va lupta Statul cu corupția din sistemul de sănătate?*
- *Când intenționează Statul să instituie un organ independent care să investigheze cazurile de malpraxis și mecanismele legale pentru a asigura dreptul pacientului de a primi compensații pentru daunele provocate de acte medicale?*
- *Intenționează Statul să revizuiască criteriile de evaluare a standardelor de acreditare a spitalelor și unităților farmaceutice?*
- *Cum intenționează Statul să asigure monitorizarea respectării drepturilor omului în timpul acordării serviciilor medicale?*

Calitatea și accesibilitatea apei potabile

Calitatea apei potabile și accesul la aceasta rămân probleme grave cu care se confruntă Moldova. Volumul de apă disponibil în prezent este de aproximativ 500 m³ pe

¹⁴Rapoartele Ombudsmanului din Republica Moldova privind respectarea drepturilor omului în anii 2015, 2014, 2013, 2012; www.ombudsman.md

¹⁵ Opinia Directorului Companiei Naționale de Asigurări în Medicină, expusă la Ediția a II-a a Forumul Național de sănătate, 25-26 noiembrie 2013, Chișinău, www.moldova-suverana.md/article/plile-informale-n-sistemul-de-sntate-se-ridic-la-peste-2-mlrd-de-lei_3872.

cap de locuitor per an sau chiar mai puțin¹⁶. Gestionarea resurselor de apă decurge defectuos și dezechilibrat, iar calitatea lor este slabă. Proporția locuitorilor cu acces permanent la surse îmbunătățite de apă este de 62%, iar ponderea populației cu acces la canalizare îmbunătățită - 56,6%. Există o diferență considerabilă dintre mediul rural și mediul urban, cu referire la accesul la servicii de alimentare cu apă, aceasta fiind de 22,8% față de 68,9%, iar la accesul la sistemul public de canalizare, diferența este și mai alarmantă - de 1% față de 50,1%¹⁷.

Sistemele de alimentare cu apă și canalizare corespund actualelor posibilități financiar-economice de întreținere și exploatare normală a lor. Acestea continuă să degradeze, cauzând pierderi ale resurselor de apă și energetice. Instituțiile care activează în domeniul alimentării cu apă și canalizare sunt fragmentate, au un efectiv limitat pentru a asigura administrarea eficientă a problemelor curente ale sectorului și planificarea financiară a investițiilor pe termen mediu și lung. Din cauza constrângerilor bugetare, finanțarea din fondurile publice este mică.

Întrebări recomandate:

- *Planifică Statul să adopte și să implementeze politici eficiente pentru supravegherea, managementul și protecția resurselor acvatice?*
- *Care sunt măsurile pe care le ia Statul pentru a asigura accesul la apă potabilă de calitate și sisteme de canalizare?*

Asigurarea unui trai decent

Criza economică și majorările permanente ale prețurilor și tarifelor la mărfurile de consum și servicii afectează în continuare nivelul de trai al populației per ansamblu și generează aprofundarea sărăciei celor mai vulnerabile grupuri. Sistemul actual de pensii nu este echitabil și sustenabil. Indicatorii în baza cărora se calculează pensia sunt învechiți. Ombudsmanul a atenționat Guvernul despre faptul că pensia medie lunară nu acoperă

¹⁶ Pragurile recomandate la nivel internațional definesc volumul de 1700 m³ pe cap de locuitor per an drept nivel sigur de disponibilitate a apei dulci regenerabile. Dacă volumul de apă disponibilă este mai mic de 1000 m³ pe cap de locuitor per an, lipsa apei poate împiedica dezvoltarea economică și poate afecta sănătatea și standardul de viață al populației.

¹⁷ Raportul Național de Dezvoltare Umană 2014. Cetățeni corporative veritabili. Obiectivele publice și private în serviciul dezvoltării umane, www.undp.md

minimul de existență pentru pensionari¹⁸. Analiza datelor oficiale¹⁹ din ultimii 3 ani atestă că pensia medie de care beneficiază circa 98% din totalul pensionarilor este sub nivelul minimului de existență²⁰.

Salariul minim pe țară stabilit²¹ nu acoperă minimul de existență²². Legea cu privire la minimul de existență²³ are un caracter formal, deoarece nu reglementează modalitatea și etapele de ajustare a prestațiilor sociale și salariului minim pe țară la nivelul minimului de existență²⁴.

Întrebări recomandate:

- *Intenționează Statul să ratifice Protocolul Opțional la Convenția Internațională privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale?*
- *Când va indexa Statul ajutorul social și venitul minim garantat la nivelul minim de existență?*

¹⁸ (2013-76,1%; 2014-78%; 2015- 81,1%)

¹⁹ Casa Națională de Asigurări Sociale <http://www.cnas.md/lib.php?l=ro&idc=244&nod=1&>

²⁰ Rapoartele Ombudsmanului privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anii 2013, 2014, 2015,

²¹ Hotărârea Guvernului nr. 550 din 09.07.2014 privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară.

²² Hotărârea Guvernului nr 285 din 30.04.2013 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de calculare a mărimii minimului de existență.

²³ Legea nr. 152 din 05.07.2012 cu privire la minimul de existență

²⁴ Rapoartele privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2012, 2013